

DÅ BROTT MOT LIV INTRÄFFAR

Handbok för bemötande av närstående
till offer för brott mot liv

RIKOSUHRIPÄIVYSTYS
BROTTSOFFERJOURNEN

DÅ BROTT MOT LIV INTRÄFFAR

Handbok för bemötande av närstående till offer för brott mot liv

Guiden har redigerats av Anni Pentti.

Brottsofferjouren 2017

Verksamheten stöds av:

INNEHÅLL

FÖR LÄSAREN	5
Vem erbjuder hjälp?	7
FÖLJDER AV BROTT MOT LIV	8
Vanliga känslor och reaktioner hos närstående till offer för brott mot liv	10
Ekonomiska följder	12
Att identifiera symtom	12
Effekter på de närståendes sociala miljö	13
Medias påverkan på närstående	14
Återhämtning	14
PRAKTISKA ARRANGEMANG VID DÖDSFALL	17
Att arrangera begravningen	17
Andra praktiska arrangemang	19
OM STRAFFPROCESSEN	21
Utredning av den rättsmedicinska dödsorsaken	21
Polisens förundersökning	22
Att anlita ett biträde för rättegången	23
Rättegången	24
Saker som det är bra att förbereda sig på inför rättegången	27
Ersättningar vid brott mot liv	28
Brottsskadesystemet	30
HÅLLBAR VÅRDKEDJA FÖR NÄRSTÅENDE TILL OFFER FÖR BROTT MOT LIV	33
Kristjänster	35
Hjälpande telefon och webbtjänster (gratis)	36
Tjänster efter en akut krissituation	37

Kamratstödstjänster	40
Privata läkartjänster och psykoterapi (avgiftsbelagd)	42
Rehabiliterande psykoterapi som ersätts av FPA	42
Möte mellan offrets anhöriga och gärningsmannen vid brott mot liv, riksomfattande (gratis)	43
Återhämtning och tjänster för barn och unga	45
Tjänster i hemmet till stöd för vardagen	46

PROFESSIONELLA SOM STÖD FÖR NÄRSTÅENDE TILL OFFER FÖR BROTT MOT LIV 47

Här kan du fylla i uppgifter om tjänster i det egna bostadsområdet 49

KÄLLOR 50

FÖR LÄSAREN

Brott mot liv innebär förorsakande av en annan persons död med våld. I Finland faller ungefär 100 personer varje år offer för brott mot liv. De sörjs av i genomsnitt ungefär fyra till sex familjemedlemmar och flera andra närstående personer, vilket totalt innebär upp till 600 människor varje år. Närstående till offer för brott mot liv är sekundära brottsoffer.

I denna guide används begreppet närstående till offer för brott mot liv om alla medlemmar i offrets familj och offrets närmaste krets och personer som själva upplever sig ha stått offret nära. I avsnittet "Praktiska arrangemang vid dödsfall" avses dock med närstående i första hand offrets närmaste anhöriga, som har hand om arrangemangen i samband med dödsfallet. I avsnittet "Om straffprocessen" används med avsikt begreppet anhöriga, eftersom de saker som tas upp i avsnittet oftast endast berör offrets närmaste anhöriga.

En närstående persons död är nästan alltid en kris, men ett brott mot liv innebär ett massivt psykologiskt trauma för de närstående. Ett brott mot liv förändrar hela resten av livet för offrets närmaste krets. De närstående måste gå igenom svåra känslor och andra fysiska, psykiska, sociala och ekonomiska följder som brott mot liv innebär för det egna livet. Utöver andra svårigheter utsätts de närstående för en stor psykisk belastning samtidigt som de måste klara av ett flertal praktiska arrangemang i samband med dödsfallet samt en svårförståelig straffprocess.

De flesta yrkeshjälpare möter högst ett fall av brott mot liv under hela sin karriär.

Närstående till offer för brott mot liv bör prioriteras i hjälpsystemet, så att de så enkelt som möjligt får tillgång till professionell hjälp och stöd för att klara sig. Ett problem vid hjälp till närstående till offer för brott mot liv är att det finns få personer har tidigare erfarenhet av dessa

situationer. De flesta yrkeshjälpare möter högst ett fall av brott mot liv under hela sin karriär. Då är det svårt att hjälpa traumatiserade närstående på bästa möjliga sätt eller hänvisa dem till rätt tjänster.

Guiden fungerar även som ett redskap för att skapa ett nätverk och en arbetsgrupp.

Denna guide är avsedd för alla som i sitt arbete möter närstående till offer för brott mot liv, exempelvis anställda hos polisen, räddningsverk och sjukhus samt professionella inom krisarbete, anställda inom organisationer och församlingar och begravningsbranschen, rättegångsbiträden

och tjänstemän vid domstolsväsendet samt närstående till offer för brott mot liv. Syftet med denna guide är att erbjuda ett omfattande informationspaket om allt som rör brott mot liv och framför allt om tjänster för närstående till offer för brott mot liv. Guiden fungerar även som ett redskap för att skapa ett nätverk och en arbetsgrupp så att man i varje kommun kan garantera en hållbar professionell vårdkedja till stöd för närstående till offer för brott mot liv.

Vem erbjuder hjälp?

Ett brott mot liv inträffar

- polisen
- social-/krisjour
- hjälpande telefon och webbtjänster

Begravningsarrangemang, bouppteckningar och annat praktiskt vid dödsfall

- begravningsbyråer
- rättshjälpsbyråer och privata advokatbyråer
- banker

Straffprocessen, rättegångar och skadestånd

- polisen
- RIKU
- rättegångsbiträde

Känslomässigt stöd

- kriscenter
- församlingen
- RIKU
- kommunal hälsovård
- psykiatriska polikliniker
- privata läkar- och psykoterapitjänster

Kamratstöd

- Huoma ry
- intensivkurser som erbjuds av Föreningen för Mental Hälsa i Finland

Barn och unga som anhöriga

- social-/krisjour
- rådgivningsbyråer för uppfostrings- och familjefrågor
- barnskyddets socialarbete

Tjänster i hemmet till stöd för vardagen

- kommunernas hemtjänst
- privat hemtjänst
- Marthaförbundet
- församlingen
- FRK

FÖLJDER AV BROTT MOT LIV

Vid brott mot liv tvingas de närstående möta både trauma och sorg. Så kallat traumarbete och sorgearbete krävs och humöret går upp och ned. För att ett normalt sorgearbete vid en närståendes död ska kunna påbörjas måste man kunna bearbeta även det trauma som själva brottet innebär. Vissa återhämtar sig snabbare och andra kanske aldrig återhämtar sig helt. Den kris som uppkommer till följd av en traumatisk händelse utgörs av flera olika faser, såsom chockfasen, reaktionsfasen, bearbetningsfasen och nyorienteringsfasen.

Chockfasen inleds vanligtvis omedelbart efter händelsen. I chockfasen klarar man inte ännu av att bearbeta det som inträffat och vissa kan till och med helt förneka händelsen. Vissa förlamas helt, andra betar sig mekaniskt för att helt stänga ute alla känslor. Vissa kan reagera med att bli väldigt upprörda och aggressiva och exempelvis skrika eller gråta. Känslolivet går också vanligtvis upp och ner. I chockfasen kan närstående bli väldigt fokuserade på praktiska sysslor och till exempel fokusera på att ta sig till jobbet följande dag eller att besikta bilen. Människan försöker på sätt och vis hålla fast vid ett normalt liv på alla sätt och klara av alla vardagsbestyr. Chocken skyddar människans psyke mot sådant som det ännu inte klarar av att hantera.

Chockfasen följs ofta en reaktionsfas, där människan sakta men säkert börja bemöta den uppskakande händelsen och försöker bilda sig en uppfattning om det som inträffat, dess innebörd och det definitiva hos döden. I reaktionsfasen börjar man bearbeta händelsen och människan balanserar mellan att skydda sig mot den outhärdliga upplevelsen och inledande bearbetning av det som inträffat. Då kommer även känslor av extrem ångest, sorg och depression. Beteendet kan vara konstigt, till och med självdestruktivt. Känslorna pendlar kraftigt.

Efter reaktionsfasen kommer oftast krisens bearbetningsfas, då man börjar förstå vad som inträffat. Man förnekar inte längre det som inträffat, utan bearbetar det inträffade som blir verkligt genom att man förstår vilka förändringar och förluster det innebär. Människan börjar vara klar för att bemöta det som inträffat med alla dess dimensioner samt den egna förändrade situationen. Tankarna börjar redan röra sig kring andra saker, men man orkar inte nödvändigtvis ännu fundera över den egna framtiden.

Avslutningsvis i krisens nyorienteringsfas börjar händelsen sakta men säkert bli en del av livet. Människan anpassar sig till att livet till viss del förändrats för alltid men man klarar av att leva med det som inträffat. Man tänker inte ständigt på det som hänt och kan även börja uppleva känslor av glädje. Man kan fokusera på framtiden och börjar sakta men säkert återfå sin tro på livet. Händelsen blir en betydande del av den egna livshistorien, men dominerar inte hela tiden känslolivet eller tankarna.

Man går inte alltid igenom faserna i den ordning som de beskrivs ovan.

Krisens faser är dock inte lineära och exempelvis nya rättegångar i högre instanser, sådant som påminner om händelsen, dödsfall i den närmaste kretsen eller andra brott mot liv som tas upp i media kan ge upphov till ångest och andra symtom. Krisens faser kan ta flera år att ta sig igenom och det är inte alltid som man går igenom faserna i den ordning som beskrivs ovan. Varje människas situation är unik.

Vanliga känslor och reaktioner hos närstående till offer för brott mot liv

Ett brott mot liv kan ge upphov till ett enormt psykologiskt trauma. De känslor som man upplever kan även vara väldigt motstridiga. Alla reagerar på sitt eget sätt – oberoende av vilken slags relation man haft till offret eller eventuellt till gärningsmannen för brottet.

Typiska känslor kan vara

- **En känsla av hat** som riktar sig mot flera olika håll. Den kan riktas mot myndigheterna, eftersom de inte kunde rädda offret eller utreda brottet, eller mot rättssystemet för att man exempelvis anser att gärningsmannen inte fått ett tillräckligt hårt straff. Även andra människors normala, "lätta" liv kan väcka känslor av hat. Känslor av hat kan även riktas mot offret, exempelvis över att offret hamnade i dåligt sällskap eller inte kunde hålla sig borta från svårigheter.
- **Bitterhet** över varför händelsen drabbade just en själv. Varför hjälpte ingen? Varför tar inte rättssystemet händelsen på tillräckligt stort allvar? Varför kom gärningsmannen undan så lätt? "Gärningsmannen fick tio års fängelse, men jag fick livstid", "gärningsmannen kunde gå vidare i livet, men inte jag."
- **Depression, ångest och förtvivlan.**
- **Oändlig sorg.** Sorgen är djup och kan finnas länge. Sorgen är även förknippad med mycket annat som inte förekommer vid andra dödsfall, såsom en orättvis död, en straffprocess som upplevs som komplicerad och ansökning om skadestånd. Sorgen förlängs och reaktionerna kan vara starka och beständiga. Det är svårt, om alls möjligt, att acceptera döden.
- **Smärta** som kan ta sig uttryck som förlamning, avsaknad av handlingsförmåga eller till och med ilska.
- **Skräck och rädsla** för att man själv ska drabbas av någonting eller att gärningsmannen ska hämnas. En traumatisk upplevelse kan skapa en känsla av att alla människor är farliga och göra en nervös och rädd för mörkret eller saker som inte alls har med brottet att göra.

- **Skam.** De närstående kan tänka att andra människor tror att de är dåliga människor eller att de rör sig i dåligt sällskap. Man tänker sig att brott mot liv endast sker i "vissa kretsar".
- **Ensamhet och längtan** efter den avlidne personen eller det tidigare livet.
- **Skuld känslor och självanklagelser**, man frågar sig om man borde ha gjort någonting. Borde man i högre grad ha ingripit i den närstående personens val i livet? Skulle det ha varit möjligt att förhindra brottet mot liv? Varför dog inte jag istället för honom eller henne?
- **Tankar på hämnd.** "Då rättsväsendet inte gör någonting, tar jag lagen i mina egna händer." "Enbart fängelsestraff är inte tillräckligt".
- **En känsla av att vara annorlunda och en känsla av utanförskap**, av att andra människor bara går vidare i livet och att ingen annan har varit med om någonting lika hemskt. Andra människor och vad de håller på med intresserar inte, de är ytliga och oroar sig över oväsentliga saker.
- **Chock, avtrubning eller till och med känslolöshet.** Känslorna avtrubbas – man känner ingenting längre.
- **Ständiga tankar** på den älskade personens död.
- **Oro över råheten hos mordet eller offrets lidande** samt en önskan om att få veta detaljer om döden. Vilken tid inträffade brottet mot liv? Hur dog offret? Led offret? Vad tänkte gärningsmannen? Samtidigt kan de närstående fundera över var de själva befann sig vid tidpunkten för brottet och vad de gjorde. Hurdan var relationen till den avlidne personen vid tidpunkten för brottet? Tankarna om händelsen är mycket plågsamma.

Även fysiska symtom, såsom skakningar, svettning, smärta, andnöd, hjärtsymtom och högt blodtryck är vanliga. Existerande fysiska besvär kan aktiveras och förvärras eftersom människans förmåga att tåla smärta försvagas till följd av traumatisk stress. Dessutom kan närstående uppleva sömnlöshet, mardrömmar, aptitlöshet och känslor av törst och köld. Andra symtom kan vara överaktivitet, obeslutsamhet, koncentrationssvårigheter, minnessvårigheter, förlorad självkänsla och självförtroende, isolering och missbruk av rusmedel. Närstående blir

ofta sjukskrivna på grund av olika depressions- och ångestsymtom och kan behöva medicin mot depression och andra psykiska besvär samt sömnmedel, i synnerhet under de första månaderna efter händelsen.

De symtom som nämns ovan är ofta kopplade till uppkomsten av kroniskt posttraumatiskt stressyndrom, som innebär att personen inte klarar av att återhämta sig. Människan fastnar så att säga i känslorna under krisfaserna. Traumat förhindrar påbörjandet och framskridandet av den naturliga sorgprocessen. Syftet med krishjälpen är att förebygga uppkomsten av posttraumatiskt stressyndrom. Ett obehandlat trauma utgör en risk för såväl den psykiska som den fysiska hälsan.

Ekonomiska följder

Ett brott mot liv kan även innebära ekonomiska svårigheter för de närstående, exempelvis om offret har varit familjens huvudsakliga försörjare eller vid en lång sjukledighet eller permanent arbetsoförmåga. Dessutom utgör begravningskostnader, terapikostnader och andra kostnader på grund av brottet mot liv extra utgifter. En del av kostnaderna och den ekonomiska skadan kan återfås av Statskontoret efter en längre behandlingstid. I enstaka fall är det även möjligt att kräva en del av kostnaderna av gärningsmannen under kommande år. Utöver detta kan de närstående vara tvungna att byta bostad, om boendekostnaderna blir alltför höga eller om brottet mot liv inträffat i det egna hemmet. Ibland kan det även kännas bättre att börja om på nytt på en annan ort. Problem kan även uppkomma i de normala vardagsrutinerna om den avlidne familjemedlemmen var den som alltid tog hand om vissa vardagssysslor, såsom matlagning, städning eller byte av däck. Om de närståendes stödnätverk är avlägsna eller helt saknas kan det vara svårt att själv klara av de normala vardagssysslorna.

Att identifiera symtom

Närstående till offer för brott mot liv kan reagera på väldigt många olika sätt och ibland kan det vara svårt även för professionella att identifiera trauma hos en person. De närstående kan verka lugna och rofyllda. Det kan röra sig om ett typiskt sätt att reagera på trauma och innebär inte att de inte är i behov av hjälp. Många närstående kan reagera fysiskt på trauma och det är därför viktigt att beakta att huvudvärk, magsmärtor och nacksmärtor kan vara tecken på trauma hos en person.

Effekter på de närståendes sociala miljö

Att de närstående mår dåligt kan påverka hela deras närmaste krets och deras relationer med vänner och kollegor. Det är möjligt att de isolerar sig från släktingar och vänner och att relationer upphör. De närstående kan uppleva att de lämnats ensamma, eftersom ingen kan trösta eller hjälpa. Även de närståendes egen inställning till livet kan förändras och de orkar inte längre höra på när andra människor klagat "i onödan". Man blir lättare irriterad på andra människor. Vänner och släktingar kan tröttna på att lyssna och gång på gång bearbeta de närståendes sorg. Utomstående personer kan uppleva brottet mot

Allmänt taget kan det vara svårt för människor att bemöta närstående som sörjer eftersom man inte vet hur man ska agera.

liv som någonting skrämmande, varvid de närstående till offret själva måste inta rollen som tröstare. Allmänt taget kan det vara svårt för människor att bemöta närstående som sörjer eftersom man inte vet hur man ska agera eller vad man ska säga. Inställningen att brott mot liv endast inträffar "i vissa kretsar" kan även göra att man inte vill träffa närstående till offret.

Å andra sidan kan även de närstående dra sig tillbaka och isolera sig från sociala relationer och situationer där det finns en möjlighet att någon frågar dem om händelsen eller om det egna måendet. De kan vara rädda för att bryta ihop framför andra eller vara rädda för hur andra kommer att reagera. De närstående kan även skämmas för att deras närstående har fallit offer för ett brott mot liv. Situationen kan förvärras av det har förekommit negativa skrivelser i tidningarna om offret eller de närstående. Det kan även hända att en närstående själv har blivit misstänkt för brottet av polisen eller av personer i den närmaste omgivningen.

Överdriven empati och förståelse samt att beklaga sorgen och förfasa sig kan göra situationen värre. I synnerhet inledningsvis kan det vara svårt att hantera att andra människor vill trösta och berätta motsvarande historier om sina egna bekanta. I början har de närstående en stark upplevelse av att den egna sorgen och upplevelsen är det värsta som kan hända någon och vill därför inte höra om andra personers jobbiga erfarenheter. Behovet av kamratstöd uppkommer i ett senare skede hos de närstående, när man redan har bearbetat händelsen och kommit igenom den svåraste fasen.

Medias påverkan på närstående

Under brottsutredningen och den övriga rättsprocessen riktas ofta ljus på den avlidne, detaljerna hos det traumatiska dödsfallet och den avlidnes liv och dennes närstående i offentligheten och i tidningar. Medias tolkning av brottet kan förändra eller förringa tragedins betydelse för familjen och fakta kan till och med förvrängas. Man respekterar inte nödvändigtvis barns rätt till privatliv utan kan be dem om intervjuer och skriva om brottet i diskussionsforum på internet. Medias agerande kan förvärra de närståendes trauma.

Senare kan nyheter om andra brott mot liv aktivera traumat och de egna upplevelserna. I synnerhet på små orter där alla känner alla och skvaller snabbt sprider sig kan de närstående uppleva att de blivit stämplade av skrivelser i tidningarna och känna skam. Det lönar sig att förhålla sig kritiskt till begäranden om intervjuer, i synnerhet i krisens inledande fas. Under förundersökningen kan polisen till och med vara tvungen att ålägga de anhöriga med yttrandeförbud om vissa saker, som om de kommer till offentlig kännedom kan äventyra utredningen av brottet.

Återhämtning

Efter ett brott mot liv kan vissa personer må bra av att ta en paus från arbetet, för att ta sig igenom den mest akuta fasen av krisen, bearbeta händelsen i lugn och ro och ta hand om de praktiska arrangemangen. Då man börjat återhämta sig lönar det sig att överväga att återgå till arbetet, eftersom rutiner ofta underlättar återhämtningen. Vissa återvänder snabbt till arbetet, medan det kan ta flera år för andra. Vissa kan aldrig återvända till arbetet.

Vid kriser talar man vanligtvis om livet innan krisen och livet efter krisen. Efter krisen börjar man skapa sig ett nytt liv. Livet blir aldrig som tidigare, men nya saker formar livet efter krisen. En traumatisk förlust är på ett sätt eller annat alltid närvarande under hela resten av livet. Man måste lära sig leva med det som inträffat och acceptera det som en del av den egna livshistorien, utan att händelsen dominerar hela livet. Minnen och tankar återkommer livet ut, men är inte lika starka som i början. Att ha återhämtat sig efter ett brott mot liv kan exempelvis innebära att man efter tio år kan tala om det som inträffat utan att börja gråta.

Många uppger att det första året är det svåraste. Under det första året måste man även klara av tunga händelser som begravningen och rättegången och andra praktiska arrangemang. Även offrets födelsedag och den första årsdagen för brottet är jobbiga. För vissa är de följande åren de svåraste. Det första året kan gå som i en dimma och man kommer kanske nästan inte alls ihåg någonting av det som hänt under året. Under det andra året börjar händelsen bli verklig och man förstår att man aldrig mer kommer att återse den älskade personen.

Återhämtningen är individuell. Vissa klarar av att snabbare bearbeta det som inträffat, medan andra först kan bearbeta händelsen efter en längre tid. Vissa kan fördjupa sig i arbete, festande eller hobbyer för att förneka sorgen och fly undan verkligheten. Andra kan bygga upp sitt liv igen i en helt annorlunda och ny miljö. Ibland kan dessa krishanteringsmekanismer vålla oro hos människor i omgivningen.

Tecken på återhämtning kan vara att man återgår till arbetet och planerar för framtiden. Man tänker inte ständigt på händelsen och man orkar ta hand om sig själv. Återhämtningsprocessen kan fördröjas av en ny livskris eller en situation som på nytt aktiverar känslorna av ångest. Rättegångar, återgång till arbetet, nyheter i media om andra brott mot liv, dödsfall i bekantskapskretsen samt andra kriser i det egna livet, såsom skilsmässa eller att gärningsmannen släpps fri från fängelset, kan leda till nya kriser eller fördröja återhämtningsprocessen.

Många kan uppleva det som ångestframkallande att omgivningen ställer krav på hur snabbt man ska återhämta sig.

Om den närståendes eget psyke och liv i övrigt är i skick och han eller hon har fungerande sociala relationer och stödnätverk kan det gå snabbare att återhämta sig. Om man haft problem med att hantera det egna livet redan tidigare kan det ta längre tid att återhämta sig. Att fastna i hat och bitterhet

kan betydligt fördröja eller förhindra återhämtningsprocessen. Många kan uppleva det som ångestframkallande att omgivningen ställer krav på hur snabbt man ska återhämta sig. Det finns ingen bestämd tidsgräns för återhämtningen och ingen utomstående kan påverka hur snabbt en person återhämtar sig efter en traumatisk upplevelse. Det väsentliga vid återhämtningen är inte själva tiden, utan vad som inträffar under tiden för återhämtningen. I regel klarar människor av att återhämta sig efter även mycket traumatiska händelser om de får rätt slags stöd.

Följande saker kan vara till hjälp för närstående till offer för brott mot liv:

- **Professionell hjälp**, såsom akut krishjälp, individuell psykoterapi, Brottsofferjourens tjänster och professionellt ledda grupper för kamratstöd
- Obegränsade **möjligheter till samtal** för dem som är i behov av detta
- **Att möta andra i samma situation**
- **Stöd av de egna närstående**
- **Att någon finns nära och erbjuder stöd**, tar hand om praktiska arrangemang och ser till att saker blir gjorda
- **Att påminna om de närståendes egna kraftkällor**, såsom religion, naturen, musik, husdjur, motion, sömn eller vad som helst som tidigare fått dem att känna glädje

PRAKTISKA ARRANGEMANG VID DÖDSFALL

Då en människa avlider blir de närstående tvungna att ta ansvar för de praktiska arrangemangen. Man bör komma ihåg att ta hand om allt praktiskt med koppling till den avlidnes liv samt arrangera begravningen.

Att arrangera begravningen

Mitt i all chock och sorg kan det kännas som en oöverkomligt svår uppgift att arrangera begravningen. Det finns dock hjälp att få för detta. Begravningsbyråerna erbjuder ofta så gott som alla tjänster som behövs för de praktiska arrangemangen kring begravningen. Personalen på begravningsbyrån är van att möta människor som sörjer. Betjäningen är vanligtvis smidig och hänsynsfull.

Det lönar sig att inleda de praktiska arrangemangen för begravningen med att kontakta en begravningsbyrå på den avlidnes hemort eller en lokal begravningsbyrå. Av begravningsbyråer som finns på nätet kan man beställa exempelvis en kista eller en urna och andra tillbehör, men det är inte möjligt att sköta alla praktiska arrangemang online och de erbjuder inte personlig betjäning.

För begravning av den avlidne krävs alltid begravningstillstånd utfärdat av läkare. Vid brott mot liv utförs alltid en rättsmedicinsk obduktion för att utreda dödsorsaken. Beroende på orten kan detta ta några veckor i anspråk. Läkaren som utfört obduktionen utfärdar en dödsattest och ett begravningstillstånd. På begravningstillståndet som lämnas in till begravningsbyrån anges ingen dödsorsak. Det är möjligt att kontakta begravningsbyrån för planering av begravningsarrangemangen redan innan man fått begravningstillståndet, men begravningen får inte äga rum utan begravningstillståndet.

Det är bra att ta reda på om den avlidne lämnat efter sig några skriftliga eller muntliga önskemål om arrangemangen för sin egen begravning. Eventuellt kan man tillsammans med de övriga närstående fundera över i hur stor utsträckning man vill eller har möjlighet att förverkliga dessa med tanke på begravningslagen. Då man besöker begravningsbyrån är det bra om man med de övriga anhöriga på förhand har diskuterat bland annat följande saker:

- När och var arrangeras jordfästningen eller begravningstillställningen?
- Har den avlidne önskat kremering eller kistbegravning?
- Uppgifter om gravplats i eventuell gammal familjegrav eller plats enligt den avlidnes önskemål.
- Om man har en bekant familjpräst lönar det sig att kolla tidtabellen i god tid med hen.

Alla begravningsarrangemang och insamlingen av information kan även utföras tillsammans med en anställd på begravningsbyrån. Tillsammans med hen går man igenom allt som har med begravningen att göra, såsom kista/urna, transport, plats för jordfästningen, gravsten, blommor, minnesstund, servering, fotografering, eventuella framträdanden och dödsannons. Begravningsbyrån ser till att alla dokument skickas till rätt ställe samt tar hand om bokningar om den avlidnes närstående så önskar.

Sorgen och chocken påverkar ofta koncentrationsförmågan och det kan vara svårt att komma ihåg saker. Begravningsbyrån ger vanligtvis de närstående en avtalskopia på alla arrangemang som man kommit överens om för begravningen. Det är enkelt att senare kontrollera i dokumenten att man har tagit hand om allt. Vissa begravningsbyråer erbjuder även hembesök.

Att arrangera en begravning kan vara överraskande dyrt. Den avlidnes egna tillgångar är inte alltid tillräckliga för att arrangera begravningen. Arbetspensionsanstalten kan betala begravningsbidrag, om den avlidnes arbetsgivare har haft en tilläggs pensionsförsäkring. Man kan även fråga den avlidnes arbetsgivare eller arbetspensionsanstalten om begravningsbidrag. Vissa fackförbund beviljar begravningsbidrag. Om förutsättningarna för utkomststöd uppfylls kan man även beviljas begravningsbidrag av stadens socialkontor. Dessutom kan man ansöka om stöd hos diakoniarbetet inom den egna församlingen. Det är möjligt att ansöka om ersättningar för begravningskostnader och kostnader i anslutning till begravningen från Statskontoret via systemet för ersättning av brottsskador.

Exempel på begravningskostnader (år 2016)

- Minimum (endast obligatoriska kostnader) cirka 650–700 €
+ församlingens kostnader 0–1 700 €
- Kostnader normalt cirka 2 500–3 500 €
+ församlingens kostnader 0–1 700 €
- En dödsannons kan kosta upp till 1 000 € (beroende på tidning)

Andra praktiska arrangemang

- den avlidnes post till den egna adressen
- medlemskap, tidningsprenumerationer, telefonabonnemang
- tjänster på internet
- banken
- försäkringsbolagen
- bouppteckningen
- skattebyrå

Om de närstående inte har bott på samma adress som den avlidne och saknar kännedom om den avlidnes medlemskap, tidningsprenumerationer och telefonabonnemang lönar det sig att be posten skicka den avlidnes post till den egna adressen. Man kan följa med den post som kommer under några månaders tid och avsluta alla prenumerationer, avtal och medlemskap.

Den avlidne kan ha haft konton för flera tjänster på internet, såsom Facebook, Twitter och Netflix och en del av dem kan även ha ett ekonomiskt värde. Så gott som alla tjänster har olika praxis för hur man avslutar ett konto och raderar information. På

de flesta tjänsteleverantörers webbplatser finns anvisningar eller ett formulär för att avsluta ett konto.

Det är viktigt att de närstående kontaktar den avlidnes bank, eftersom alla den avlidnes bankärenden tillfaller dödsboet. Hos banken kan man avbryta direktdebiteringar, i synnerhet om tillgångarna är begränsade, för att man ska kunna betala de obligatoriska fakturorna och skulderna. För att sköta ärenden hos banken samt som bilaga till bouppteckningshandlingen krävs vanligtvis en släktutredning för den avlidne, dvs. ett ämbetsbetyg. Det ska beställas av församlingen eller magistraten på varje ort där den avlidne varit folkbokförd efter att han eller hon fyllt 15 år. Det lönar sig även att informera den avlidnes försäkringsbolag samt den avlidnes arbetsgivares försäkringsbolag om dödsfallet, så att man senare kan ansöka om eventuell livsförsäkringsersättning.

Bouppteckningen ska färdigställas inom tre månader från dödsdagen. I bouppteckningen skapas en förteckning över den avlidnes tillgångar och skulder samt arvtagare. Bouppteckningshandlingen ska lämnas in till skattebyrån på den avlidnes boningsort inom en månad från inlämningen av bouppteckningen. Bouppteckningshandlingen kan du själv utarbeta, men det är lättare att anlita ett utomstående professionella. Bouppteckningstjänster erbjuds av bland annat rättshjälpsbyråer, privata advokatbyråer, banker och vissa begravningsbyråer. För egendom man fått ärva eller som testamenterad egendom ska man betala arvsskatt. Det lönar sig att be skattemyndigheten om en granskning av beskattningen, om arvlåtaren eller arv- eller testamentstagaren vid tidpunkten för döden varit bosatt någon annanstans än i Finland. Mer information om arrangemang vid begravningar och dödsfall samt om arvsskatt:

→ nuoretlesket.fi/surusta-ja-leskeydesta/leskiopas-2/ (endast på finska)

→ hautaushuolto.com/omaisille (endast på finska)

→ hautautoimistojenliitto.fi/hautautoimistojen-palvelut/anvisningar-infor-begravning

→ <https://www.vero.fi/sv/privatpersoner/egendom/arv/>

OM STRAFF- PROCESSEN

Vid brott mot liv skriver polisen efter att ha underrättats om ärenden en brottsanmälan samt inleder en förundersökning. Utredningen av brottet mot liv inleds med polisens förundersökning och utredning av dödsorsaken.

Utredning av den rättsmedicinska dödsorsaken

Polisen ska genomföra en utredning av dödsorsaken om man misstänker att ett brott ligger bakom dödsfallet. Den avlidne flyttas för utredning av den rättsmedicinska dödsorsaken. Polisen förordnar vid behov obduktion av den avlidne. Obduktionen utförs av en rättsläkare. För obduktionen krävs inte de anhörigas samtycke. Vid misstanke om brott mot liv utförs obduktionen som brådskande. Rättsmedicinska obduktioner utförs i Helsingfors, Åbo, Tammerfors, Uleåborg och Kuopio. Vid misstanke om brott mot liv kan polisen närvara vid obduktionen. Polisen kan beslagta de kläder och föremål som den avlidne har på sig för utredningen av brottet.

Begravningsarrangemangen kan påbörjas även om utredningen av dödsorsaken inte är klar, men man ska meddela begravningsbyrån att den avlidne finns vid den rättsmedicinska enheten. Begravningsbyråerna har vanligtvis god kännedom om förfaringssätt och nödvändiga dokument. Överlåtelsedagen för den avlidne ska kontrolleras med det patologiska laboratoriets obduktionskansli innan man fattar beslut om datum för begravningen. Rättsläkaren förmedlar informationen om personens död till magistraten i den avlidnes hemkommun, där informationen sparas i Befolkningsdatasystemet. Efter detta fås ett ämbetsbetyg med uppgifter om dödsfallet av den avlidnes magistrat eller församling. Begravningsstillstånd som utfärdats av rättsläkare ska finnas med den avlidne personen och ges till ägaren av begravningsplatsen där den avlidne begravs.

Då alla undersökningar i anslutning till utredningen av dödsorsaken har utförts, utarbetar rättsläkaren en dödsattest och ett utlåtande om den avlidnes dödsorsak. Handlingarna lämnas över till polisen som utreder ärendet, som automatiskt skickar dem till den anhöriga eller annan närstående person som har hand om dödsboets ärenden eller som man har kommit överens om att handlingarna

ska skickas till. Det tar vanligtvis flera månader för handlingarna att färdigställas, beroende på omfattningen hos de undersökningar som krävs. Handlingarna om utredningen av dödsorsaken är sekretessbelagda. Uppgifterna får dock överlåtas till den avlidnes nära anhöriga eller annan närstående samt till en försäkrings- eller pensionsanstalt om det finns ett motiverat behov av detta, exempelvis behandling av ansökan om utbetalning av förmån.

Polisens förundersökning

Efter ett brott mot liv inleder polisen en förundersökning, där man utreder om ett brott har inträffat, omständigheterna för brottet och vem saken gäller. Dessutom utreds i förundersökningen bland annat den skada som brottet vållat och vilka yrkanden (exempelvis yrkande om skadestånd eller yrkande om straff) de målsägande, dvs. de anhöriga till offret för brottet mot liv har.

Utredningsledaren fattar beslut om att inleda och avsluta förundersökningen samt om förundersökningens omfattning. Dessutom deltar en huvudutredare som bland annat ansvarar för utarbetandet av förundersökningsprotokollet. Vid brott mot liv bildas vanligtvis en stor utredningsgrupp. I regel fungerar en polis som kontaktperson för de anhöriga och håller dem à jour. De anhöriga kan även själva kontakta polisen för att fråga om hur utredningen framskrider, även om polisen vanligtvis genast informerar de anhöriga då det finns uppgifter som man kan ge dem utan att riskera utredningen.

De anhöriga kan uppleva det som jobbigt om det tar lång tid att få tillgång till information. Utgångspunkten är att polisen inte informerar pressen före man först har informerat offrets närmaste anhöriga. Polisens informering utgår från utredningstekniska behov. Journalister skaffar dock information från flera olika källor, vilket innebär att uppgifter som journalisterna har fått reda på kan stå att läsa i tidningarna innan polisen har hunnit underrätta de anhöriga.

I förundersökningen ingår även förhör med brottsmisstänkta, offrets anhöriga och eventuella vittnen. Anhöriga till offer för brott mot liv förhörs i ärendet i egenskap av de avlidnes rättsägande med anledning av deras yrkande på skadestånd och straff, men om de har väsentlig information om offret och/eller själva händelsen kan de även förhöras om dessa uppgifter och observationer.

Förhören antecknas i förhörsprotokollet, som den person som förhörs undertecknar då förhöret avslutas. Det lönar sig att läsa igenom protokollet noga innan man undertecknar det för att kontrollera att allt som står i protokollet

stämmer, eftersom protokollet senare vid rättegången kan ha stor betydelse. Om det finns viktiga saker som man inte har antecknat kan man senare be att dessa ska läggas till i protokollet. Kontaktuppgifterna för offrets anhöriga ska inte antecknas i förundersökningsprotokollet, för att inte den brottsmisstänkte ska få tillgång till dem. Av förhørsprotokollet, den skriftliga bevisningen och övriga observationer och redogörelser sammanställs förundersökningsprotokollet.

I vissa fall ber man ännu om slutgiltiga utlåtanden i ärendet innan förundersökningen avslutas och övergår till åklagaren för åtalsprövning. Eftersom offrets anhöriga är rättsägande vid brott mot liv får de en egen kopia på förundersökningsprotokollet. Det är bra att beakta att förundersökningsprotokollet kan innehålla chockerande berättelser och fotografier på den avlidne och hans eller hennes skador. Det lönar sig att diskutera förundersökningsprotokollets innehåll med polisen innan man själv tar del av innehållet. Huruvida en anhörig tar del av förundersökningsprotokollet eller inte är inte av betydelse för straffprocessen. Det är tillräckligt att de anhörigas rättegångsbiträde tar del av materialet.

Att anlita ett biträde för rättegången

I synnerhet vid brott mot liv lönar det sig alltid att i ett så tidigt skede som möjligt anlita ett juridiskt biträde, som kan vara ett offentligt rättsbiträde, en privat advokat eller en jurist med tillstånd. Vid ett brott mot liv är målsägande, dvs. offrets anhöriga, i regel berättigad till ett biträde som betalas med statliga medel, oberoende av målsägandets inkomst. Brott mot liv är brott som faller under allmänt åtal, varvid åklagaren driver brottmålet. I detta fall kan den målsägande inte i praktiken vara skyldig att betala kostnaderna för rättegången.

Utgångspunkten är att biträdena endast bistår med juridisk hjälp. Som känslomässigt stöd lönar det sig att be om en avgiftsfri stödperson från Brottsofferjouren eller be någon närstående person med som stöd.

Vid brott mot liv lönar det sig att vända sig till en lokal brottmålsadvokat. I Finland sker det relativt få brott mot liv och på grund av detta finns det inte juridiska biträden som är specialiserade endast på brott mot liv. Utgångspunkten är att alla rättsbiträden är kompetenta att hantera dessa. Brottsofferjouren kan hjälpa anhöriga hitta lämpliga rättegångsbiträden. På Finlands Advokatförbunds webbplats finns även en söktjänst för advokater som tar sig an brottmål:

→ asianajaliitto.fi/sv/advokattjanster/sok_advokat

Inför det första mötet med det juridiska biträdet lönar det sig att förbereda sig på att detaljerat berätta om brottet, offret och om sitt eget liv. Tillsammans med biträdet går man igenom straffrättsliga frågor, dvs. händelserna i anslutning till brottet och varför man yrkar på straff för gärningsmannen samt skadestandsfrågor. Vid mötet diskuteras bland annat skadeståndets belopp, införskaffande av kvitton, kallande av eventuella vittnen och andra praktiska frågor med tanke på rättegången. Det lönar sig att ta med så mycket skriftligt material som möjligt till mötet med biträdet. Det skulle vara bra att åtminstone ha med sig alla kvitton och verifikat över kostnader. Med tanke på hanteringen av ärendet kan även överraskande saker vara viktiga, därför lönar det sig att ha med sig så mycket material som möjligt till det första mötet.

En av det juridiska bitrådets uppgifter är att garantera att den målsägande får den ersättning som hen är berättigad till. I frågor om ersättning använder biträden i allmänhet rekommendationerna utfärdade av delegationen för personskadeärenden, eftersom ersättningar i regel döms ut utgående från dessa.

Rättegången

Efter åtalsprövningen kallas parterna i målet till rättegång i tingsrätten. Parterna är den åtalade, målsägande, dvs. offrets anhöriga samt eventuella vittnen. Dessutom närvarar alltid vid rättens sammanträde åklagare, domare, tingsrättssekreterare och två nämndemän samt den åtalades och den målsägandes biträden och eventuella stödpersoner för målsägande. Dessutom kan exempelvis en tolk eller en representant för socialnämnden delta, beroende på situationen. De flesta rättegångar är offentliga och öppna för allmänheten. Tingsrätten kan be att rättegången ska ske bakom stängda dörrar och rätten fattar beslut i frågan senast i början av rättegången. I regel är rättegångar dock offentliga. Rättegången äger rum i en tingsrätt som finns i närheten av orten där brottet har inträffat.

I början av rättegången presenterar åklagaren sina yrkanden mot den åtalade samt grunderna för dessa. Sedan presenterar målsägande, dvs. offrets anhöriga eller målsägandes biträde sina ersättningsyrkanden. Efter detta får den åtalade eller den åtalades biträde ordet, varvid den åtalade själv eller genom sitt biträde antingen medger eller förnekar att han eller hon gjort sig skyldig till brottet och uppger om han eller hon går med på målsägandens ersättningsyrkanden. Därefter kan de målsägande ännu motivera och precisera sin ståndpunkt.

Efter att yrkandena har lagts fram och målet har presenterats följer bevisning då man efter att ha presenterat eventuella skriftliga bevis hör målsäganden, den åtalade och eventuella vittnen. Redogörelserna spelas in. Vanligtvis inleder målsäganden och berättar fritt om händelseförloppet och de påföljder som brottet haft. Det är bra att komma ihåg att domen i målet endast påverkas av det som nämns under rättegången. Målsäganden och vittnena måste tala sanning och får inte läsa upp sin redogörelse utantill. Till stöd för minnet får man dock göra korta anteckningar med papper och penna. Efter redogörelsen kan åklagaren, domaren och bägge parternas biträden ställa preciserande frågor. Utomstående vittnen kallas in till rättssalen endast då de själva avger sitt vittnesmål.

Avslutningsvis presenterar åklagaren samt målsägandens och den åtalades biträden sina slutpläderingar och berättar hur de tycker att målet borde lösas. Efter detta töms rättssalen på alla andra än domaren och eventuella nämndemän som överväger den åtalades skuld och följderna för den åtalade utgående från de bevis som lagts fram under rättegången. Det är vanligt att domen i målet inte ges samma dag, utan den ges vanligtvis som en skriftlig kanslidom ett par veckor efter rättegången. I detta fall meddelar det juridiska biträdet de anhöriga om domen eller så kan de anhöriga själva kontakta tingsrättens kansli för att få tillgång till domen.

Domstolens domslut och handlingar som förekommer i domslutet, såsom förundersökningsprotokollet med bilagor, är enligt lagen offentliga om inte domstolen fattar beslut om att de ska vara sekretessbelagda. Brott mot liv och domar i dessa mål väcker ofta stort intresse i media och media har tillgång till offentliga handlingar.

Vid brottsfall strävar man efter att behandla alla frågor under ett och samma tillfälle, men i vissa fall kan rättegången ta flera dagar i anspråk. Med domstolens beslut kan en sinnesundersökning göras för den åtalade, under tiden för vilken rättegången avbryts. Undersökningen utförs vid ett psykiatriskt sjukhus. Undersökningen fördröjer rättegångens fortsättning med flera månader. Utgående från sinnesundersökningen överväger man om den åtalade har förstått följderna av sin gärning, dvs. om han eller hon är tillräknelig. Om den åtalade anses vara otillräknelig kan han eller hon inte dömas för brottet men exempelvis skickas till psykiatriskt sjukhus.

Om personen som dömts för brott mot liv, målsäganden eller åklagaren är missnöjda med tingsrättens dom, är det möjligt att överklaga domen till hovrätten. Man ska meddela sitt missnöje till tingsrätten inom sju dagar från den dag då tingsrättens dom har offentliggjorts eller meddelats. Anmälan om missnöje kan göras antingen muntligt eller skriftligt till den domstol som avgjort målet eller till domstolens kansli. Själva överklagan till hovrätten ska göras inom 30 dagar efter att tingsrätten har gett sin dom.

Det är normalt att behandlingen i hovrätten äger rum först upp till ett år efter behandlingen i tingsrätten. Det är möjligt att ansöka om ändring av hovrättens dom till högsta domstolen, om högsta domstolen beviljar besvärstillstånd. Om man inte överklagar domen, vinner den laga kraft och är slutlig på så vis att det inte längre är möjligt att överklaga domen med ändringssökande.

Vanligtvis sitter en person som misstänks för ett brott mot liv häktad under tiden för förundersökningen och rättegången, och efter att ha fått sin dom börjar han eller hon avlägga sitt tilldömda fängelsestraff. Brottspåföljdsmyndigheten fattar beslut om i vilket fängelse gärningsmannen ska placeras. De anhöriga till offret för ett brott mot liv har rätt att få veta då fången frisläpps, rymmer eller i övrigt lämnar fängelset, om de har bett om detta av polisen eller åklagaren och det inte innebär någon fara för fången. De anhörigas begäran om att få tillgång till informationen är hemlig och fången får inte veta om detta ens på begäran.

Praktiska tips för rättegången

- Om en anhörig hörs personligen i rätten i bevisningssyfte, lönar det sig att senast dagen innan rättegången förbereda sig och läsa igenom förundersökningsprotokollet för att friska upp minnet.
- Till rättegången kan det vara bra att för säkerhets skull ta med sig näsdukar, vattenflaska, halspastiller, någonting att äta under pauser samt papper och penna, om man kommer ihåg någonting under rättegången som man ännu önskar nämna.
- Till rättegången kan man ta med sig en närstående som stöd eller en frivillig stödperson som deltagit i Brottsofferjourens utbildning och som kan hjälpa med praktiska frågor och vid behov fungera som stöd under hela straffprocessen. Tjänsten är gratis.
- Av säkerhetsskäl används metaldetektorer i de flesta tingsrätter.

- På listan eller tavlan i aulan finns vanligtvis information om i vilken sal rättegången hålls, enligt den åtalades namn.
- Om man vill undvika att möta den åtalade eller hans eller hennes närstående kan man redan på förhand be tingsrättens kansli om ett eget väntrum. Vanligtvis sitter den åtalade häktad och väntar inte i samma väntrum som alla andra utan förs in i salen från en annan ingång.
- För rättegången är det möjligt att få ersättning med statliga medel för resekostnader, dagpenning och ersättning för förlorad arbetsförtjänst under dagen för rättegången, om åklagaren har åberopat den anhöriga som vittne i bevisningssyfte. Det lönar sig att fylla i arvodesformuläret, som fås av tingsrätten, på förhand innan rättegången. För formuläret behövs även kontonummer.
- Om man vill undvika att se den åtalade vid rättegången, kan biträdet på redan på förhand be att en skärm används som sikthinder i salen. I vissa salar finns även ett separat utrymme med spegelfönster. Personer i utrymmet kan följa med rättegången men kan inte själva ses.
- Då rättegången inleds kallas parterna till salen och salens nummer uppges.

Saker som det är bra att förbereda sig på inför rättegången

Under rättegången behandlas endast sådant för vilket åtal har väckts. Även om den åtalade skulle försöka lägga skulden på andra personer, exempelvis offrets närstående, kan endast den person som står åtalad dömas för brottet.

Enligt lagen måste inte den åtalade tala sanning eller bidra till utredningen av sin egen skuld. Domaren, biträdena och åklagaren är medvetna om att den åtalade inte behöver tala sanning. Det är bra att vara medveten om detta och försöka att inte bry sig om vad den åtalade säger. Det är möjligt för sakägarens biträde att be om lov för sakägaren att lämna salen under tiden för den åtalades inlägg.

Enligt finsk lag kan den åtalade endast dömas för brottet om det finns tillräcklig bevisning för att han eller hon är skyldig. Ärendet ska utredas grundligt. Målsägandens berättelse är en del av bevisningen. Frågor som ställs under rättegången kan ibland kännas jobbiga eller till och med anklagande för målsäganden. Ifrågasättande och preciserande frågor kan kännas jobbiga, men med hjälp av dessa försöker man bevisa att händelserna faktiskt har inträffat.

De långa behandlingstiderna och eventuella besvär innebär att straffprocessen kan ta flera år i anspråk. Vid brott mot liv hålls den första rättegången oftast mycket snabbare än vid andra brott, i synnerhet om man kunnat gripa den misstänkte gärningsmannen. Om gärningsmannen inte hittas eller kan gripas kan man inte hålla rättegången. För offrets närstående är det viktigt att gärningsmannen hittas och får sin dom, eftersom vetskapen om att gärningsmannen går fri ökar de närståendes lidande och rädsla. Detta kan förlänga sorgeprocessen.

Ersättningar vid brott mot liv

För att man överhuvudtaget ska få ersättningar på grund av ett brott, måste man yrka på dessa av gärningsmannen under rättegången. Det lönar sig för anhöriga till ett offer för brott mot liv att utarbeta ersättningsyrkande tillsammans med det juridiska biträdet, eftersom biträdet bäst kan bedöma vilka ersättningar man kan yrka på och vilka belopp. Biträdet lägger vanligtvis fram och motiverar yrkandena på ersättning.

I frågor om ersättning bör man beakta att det finns ett separat system för skadestånd och ett separat brottsskadesystem. Systemet för skadestånd avser ersättningar som kan krävas av gärningsmannen. Ersättningar ur brottsskadesystemet kan man ansöka om hos Statskontoret. Ersättningar ur brottsskadesystemet betalas ut till sakägaren och Statskontoret utkräver ersättningarna av gärningsmannen.

En person som dömts för ett brott betalar sällan frivilligt de ersättningar han eller hon blivit ålagd att betala och saknar oftast tillgångar för att betala ersättningarna. Det lönar sig därför att först ansöka om ersättningarna hos Statskontoret och endast driva in med utsökning det som Statskontoret inte ersätter. Sakägaren får gratis av tingsrättens kansli en kopia på domstolens domslut, som kan lämnas in tillsammans med ansökan om utsökning till utsökningsbyrå på den skyldiges bonings- eller hemort. Utsökningsgrunden är vid brott mot liv i

regel verkställbar i 20 års tid. Dessutom bör man beakta den allmänna preskriptionstiden vid utsökning, som är fem år om det avgetts en dom om skulden. Skadeståndsskulden ska alltså utsökas inom fem år från domen.

Om det inte är möjligt att driva in skadeståndet av gärningsmannen med utsökning, informeras fodringsägaren om detta. Man kan försöka driva in skadeståndsskulden på nytt med utsökning så länge som utsökningsgrunden är giltig. Man måste dock bevisligen påminna gärningsmannen om utsökningsärendet med minst fem års mellanrum. Då ett ärende går till utsökning införs ärendet i datasystemet för utsökning som skickar ett meddelande om inträde av anhängighet till gärningsmannen. Detta avbryter i regel preskriptionstiden för skulden.

Det är bra att beakta att skadestånd i Finland för exempelvis känslomässigt lidande är relativt små, även då det rör sig om brott mot liv. Anhöriga till offer för brott mot liv kan yrka på ersättningar av gärningsmannen genom systemet för skadestånd för bland annat följande:

- **Lidande** som förorsakats av döden, om döden har vållats avsiktligt eller på grund av grov oaktsamhet och domen om skadestånd prövas skäligt genom att beakta närheten hos relationen mellan offret och ersättningssökanden, gärningens karaktär samt övriga omständigheter. Rätt till ersättning har föräldrar, barn och äkta make eller maka till offer för ett brott mot liv samt andra mycket närstående personer till offret som kan jämföras med dessa, exempelvis en sambo som bott tillsammans med offret eller ett fosterbarn eller fosterförälder.
- Nödvändiga **sjukvårdskostnader** och andra nödvändiga kostnader till följd av personskadan som förorsakats av dödsfallet samt förlorad arbetsförtjänst, om döden vållats avsiktligt eller av grov oaktsamhet. Även terapi för känslomässigt lidande kan anses ingå i kostnaderna för sjukvård, enligt de förverkligade kostnaderna för vården.
- **Kostnader för begravningen**, såsom kista, gravplats, gravsten, minnesstund, dödsannons. Rätt till ersättning har den person som tagit hand om begravningen av den avlidne personen.
- **Kostnader i anslutning till begravningen**, såsom resekostnader för begravningen, blomsterarrangemang och sorgkläder. Rätt till ersättning har föräldrar, barn och äkta make eller maka till offret samt andra mycket närstående personer till offret som kan jämföras med dessa.

- Personer som är berättigade till underhåll eller underhållsbidrag kan yrka på ersättning för **förlorad försörjning**, dvs. barn, make eller maka eller annan person som varit beroende av offret för sin försörjning.
- **Förlorad arbetsförtjänst** för exempelvis sjukledighet, om man inte fått full lön för denna tid.

Brottsskadesystemet

Anhöriga till ett offer för brott mot liv kan istället för utmätningsåtgärder mot gärningsmannen ansöka om ersättning av kostnader som förorsakats av dödsfallet hos Statskontoret. Det är även möjligt att ansöka om ersättning för brottsskada hos Statskontoret om man inte kan fastställa gärningsmannen eller om gärningsmannen är under 15 år, med förutsättningen att brottet har anmälts till polisen. På Statskontorets webbplats finns en färdig blankett för att ansöka om ersättning.

Ersättning för brottsskada är sekundär sett till andra ersättningar, det är alltså endast möjligt att beviljas ersättningen av Statskontoret om man inte får ersättning någon annanstans ifrån, såsom den egna försäkringen exempelvis för sjukledighet på grund av dödsfallet. Från ersättningen för brottsskadan drar man av den ersättning som sökanden har fått för samma skada eller är berättigad till utgående från någon annan lag eller frivillig försäkring.

Om anhöriga till ett offer för brott mot liv önskar få ersättningar av Statskontoret, ska de alltid yrka på ersättningar av gärningsmannen i rätten. Yrkandet ska alltså riktas till gärningsmannen i samband med rättegången i brottmålet. Man kan lämna in ansökan om ersättning till Statskontoret genast då ersättningarna har dömts ut att betalas vid rättegången och man behöver inte först försöka kräva dem av gärningsmannen.

Man ska ansöka skriftligen om ersättningen med Statskontorets blankett för ersättning av brottsskada inom tre år efter att domen som getts i ersättningsärendet har vunnit laga kraft. I ansökan ska nödvändiga utredningar ingå, såsom domstolens domslut, bouppteckningshandling, läkarutlåtande, utredning av eventuell förlorad arbetsförtjänst samt kvitton och utredningar av kvitton. På Statskontorets webbplats finns närmare anvisningar för ansökan och information om nödvändiga bilagor. Om ärendet inte har behandlats i domstol kan man ansöka om ersättningar inom tio år efter brottet.

Behandlingen av ansökan om ersättning för brottsskada tar cirka sex månader, men kan ta upp till ett år. Behandlingen kan inte påskyndas, men med vissa grunder är det möjligt att få förskottsersättning. Förskottsersättning kan utbetalas om ersättningssökanden kräver detta och det står klart att sökanden är berättigad till ersättning i enlighet med brottsskadelagen. En förutsättning för beviljande av ersättning är att behandlingen av ersättningsärendet vid Statskontoret fördröjts av anledningar som inte beror på sökanden. Vanligtvis kan förskottsersättning utbetalas om det är känt att ersättningsbeloppet kommer att vara stort. Beslutet om förskottsersättning kan inte överklagas.

Domstolens domslut är inte bindande för Statskontoret, vilket innebär att Statskontoret endast ersätter vissa skador. Dessutom är det bra att beakta att det finns fastställda maxbelopp för ersättningar till anhöriga för offer för brott mot liv som betalas ut med statliga medel. Alla ersättningar kan alltså inte fås av Statskontoret, men de kan ändå krävas av gärningsmannen i den mån som de inte ersätts av Statskontoret. Om man har ansökt om och fått ersättning av gärningsmannen eller försäkringsbolaget, ska detta meddelas till Statskontoret eftersom Statskontoret återkräver ogrundat utbetalade ersättningar.

Vid brott mot liv kan Statskontoret ersätta:

- **Begravningskostnader** samt kostnader i anslutning till begravningen till ett rimligt belopp för anhöriga till den avlidne (bland annat kista, gravplats, minnesstund, begravningsblommor samt dödsannons i en lokal tidning och en riksomfattande tidning). Dessutom kan en person som stått den avlidne synnerligen nära (make eller maka, barn) få ersättning även för resekostnader till begravningen och delvis även för begravningskläder. Förlorad arbetsförtjänst på grund av deltagande i begravningen ersätts ej, inte heller bouppteckningskostnader eller andra kostnader på grund av boudredning.
- **Förlorad försörjning** för en person berättigad till underhåll eller underhållsbidrag, dvs. barn, make eller maka eller annan person som varit beroende av den avlidne personen för sin försörjning.

- Statskontoret ersätter inte anhöriga för känslomässigt lidande. Istället har anhöriga möjlighet att få **ersättning för kostnader för sjukvård, terapi och läkemedel** till följd av personskada som förorsakats av dödsfallet samt för **förlorad arbetsförtjänst**. Det är möjligt att få ersättning för dessa kostnader om den närståendes död har vållats avsiktligt eller på grund av grov oaktsamhet och problem med hälsan, såsom en akut stressreaktion, medicinskt har konstaterats hos den anhöriga till följd av detta. Om en anhörig uppsöker terapi är det viktigt att han eller hon sparar kvitton eller fakturor över samtliga besök. Berättigade till ersättning är föräldrar, barn, make eller maka eller en annan med dem jämförbar person som stått den avlidne synnerligen nära. Statskontoret bedömer alltid från fall till fall vem som anses vara en så nära anhörig till offret att han eller hon har rätt till ersättningar.

Mer information: valtiokonttori.fi/sv-FI

Vanligtvis betalas rättegångsbiträdets arvode på grund av brottets karaktär av statliga medel, oberoende av inkomster. Det lönar sig alltid att kolla upp denna möjlighet först. Om detta inte kommer på fråga kan Statskontoret i enlighet med brottsskadelagen betala ut rimliga ersättningar till anhöriga till offer för brott mot liv för rättegångskostnader, om de även beviljas andra ersättningar i enlighet med brottsskadelagen. Enbart rättegångskostnader ersätts dock inte av Statskontoret.

Det lönar sig även att ta reda på möjligheten att ersätta kostnaderna för rättegångsbiträdet med rättsskyddsförsäkring eller annan försäkring. Rättsskyddsförsäkring ersätter kostnader för rättegången, bland annat advokatarvode. Rättsskyddsförsäkring kan exempelvis ingå i ens egen hemförsäkring, fackförbunds-försäkring eller lantbruksförsäkring. Man ska ansöka på förhand om ersättning av rättegångskostnader utgående från rättsskyddsförsäkring. Ansökningsblanketter fås av det egna försäkringsbolaget. Om den anhöriga saknar rättsskyddsförsäkring kan han eller hon även utreda möjligheterna till allmän rättshjälp hos en rättshjälpsbyrå.

HÅLLBAR VÅRDKEDJA FÖR NÄRSTÅENDE TILL OFFER FÖR BROTT MOT LIV

Närstående till offer för brott mot liv är berättigade till samma tjänster som andra hjälpbehövande. Dessutom finns det särskilda tjänster som är anpassade för just deras behov. Största delen av tjänsterna är gratis. Det förekommer dock stora variationer i utbudet av tjänster. På större orter kan det finnas flera serviceleverantörer, medan det kan finnas ytterst få på små orter. Ett problem är även att många professionella endast möter närstående till offer för brott mot liv en gång under hela sin karriär.

Socialvårdslagen förutsätter att kommuninvånarna ska ha tillgång till rådgivning och handledning inom socialvården och att socialtjänster ska tillhandahållas vid akuta krissituationer. Dessutom bör polisen utföra en bedömning av särskilt skyddsbehov hos anhöriga till offer för brott mot liv och hänvisa dem till stöd-tjänster.

Närstående till offer för brott mot liv bör erbjudas hjälp och aktivt stöd. Vissa personer kan i chockfasen till och med uppleva att de inte behöver någon hjälp. De vet inte vad som ligger framför dem och kan inte nödvändigtvis bedöma tillräckligheten hos de egna resurserna. Det är bra att informera de närstående om att praxis i krissituationer alltid är att förmedla närståendes kontaktuppgifter till kristjänster och att anteckna samtliga närståendes telefonnummer, så att någon ur personalen inom krishjälpen kan ringa dem och försäkra sig om huruvida de vill ha hjälp eller inte. I chockfasen klarar människor inte nödvändigtvis av att ta in all nödvändig information och glömmer lätt saker. Det är viktigt att ge skriftliga kontaktuppgifter för instanser som offrets närstående vid behov kan kontakta.

En professionell och oavbruten vårdkedja är synnerligen viktig. Varje professionell bör känna till hur de kan hjälpa närstående och vilka andra lokala eller riksomfattande tjänster som de närstående kan ha nytta av. Det är viktigt att varje instans hänvisar klienten vidare till andra tjänster och att proffset med tillstånd av klienten själv tar kontakt med nästa instans och ser till att det finns någon som tar ansvar för klienten och avtalar en tid för en träff med klienten. I mån av möjlighet är det bra att ringa klienten efter en tid för att försäkra sig om att han eller hon har fått hjälp. Ett bra stöd för närstående till offer för brott mot liv är även en för uppgiften utbildad stödperson som finns med under hela processen och ger råd för att kontakta rätt instanser och vet hur saker och ting ska skötas.

Inte heller mellan krishjälpen och vården i ett senare skede får vårdkedjan brytas. Under tiden är de närstående tvungna att ta hand om en massa praktiska saker, såsom begravningen och rättegångar, och är i behov av stöd och information. Instanser som erbjuder hjälp är bland annat Brottsofferjouren, begravningsbyråer, juridiska biträden och kriscenter. Anställda inom krishjälp kan hänvisa närstående till Brottsofferjouren, där de får praktisk information och hjälp under straffprocessen samt hänvisas till andra tjänster.

Då det praktiska har klarats av är det bra om de närstående som önskar långvarig vård erbjuds detta. Man bör även beakta att alla närstående inte nödvändigtvis själva kan identifiera det egna behovet av hjälp. Långvarig behandling eller terapi erbjuds både inom den offentliga (avgiftsfria) och den privata (avgiftsbelagda) hälsovården. Terapi försnabbar vanligtvis återhämtningen.

Då det gått en tid efter brottet mot liv kan de närstående vara i behov av kamratstöd. Då kan de hänvisas till kurser eller kamratträffar som arrangeras av Föreningen för Mental Hälsa i Finland eller Huoma ry. För vissa närstående kan det bidra till återhämtningen att väl förberedd och med professionellt stöd möta gärningsmannen då det har gått tillräckligt med tid sedan brottet. Det finns några medlingsbyråer som enligt behov utreder möjligheterna till möten av detta slag. Brottsofferjouren har aktuell information om tjänsten i fråga.

Det är oftast inte så här enkelt att hänvisa närstående till tjänster eller för närstående att söka sig till tjänster. Det är därför viktigt att alla instanser har god kännedom om andra instanser som erbjuder hjälp och om olika saker som man bör beakta. Man bör ta hand om närstående till offer för brott mot liv på ett så helhetsbetonat sätt som möjligt. Utöver de ovannämnda tjänsterna kan de

närstående behöva hjälp av exempelvis socialväsendet eller rådgivning i frågor om vårdsnaden av barn, byte av lägenhet eller ekonomisk rådgivning. En vårdkedja av detta slag kräver informering samt att varje instans utbildar sig och lär sig i samarbete med andra instanser. Det rekommenderas att en arbetsgrupp med aktörer grundas i varje kommun för bemötandet av närstående till offer för brott mot liv. Gruppen kan regelbundet sammanträda och fundera över bästa praxis och utbildningar för att skapa och upprätthålla en hållbar vårdkedja.

Även de närstående som ofta inte omfattas av hjälp ska beaktas och hänvisas till relevanta tjänster. Grupper av detta slag är minderåriga barn, närstående som inte klarar av att ta emot hjälp, närstående som är beroende av rusmedel eller hemlösa, närstående som inte har haft en varaktig relation med offret, andra personer som inte ingår i offrets närmaste krets eller familj, offrets tidigare partner och deras föräldrar (i synnerhet om offret för brottet mot liv är ett barn) samt äldre närstående.

Kristjänster

Omedelbar krishjälp, vid behov i hemmet, är viktigt för att upprätthålla handlingsförmågan under den inledande chockfasen. Ibland är de egna föreställningarna värre än det som har inträffat i verkligheten. Därför är det bra att så fort som möjligt gå igenom de verkliga sakförhållandena. Alla känslor ges utrymme och man understryker att det är alldeles normalt att reagera på en onormal situation och händelse. Det grundläggande syftet med krishjälp är att förbygga uppkomsten av posttraumatiskt stressyndrom.

Kommunal social- och krisjour (gratis): Social- och krisjouren erbjuds lagstadgat dygnet runt i kommunerna. Jouren erbjuder psykosocialt stöd och akut krishjälp. Socialjouren har i de större kommunerna vanligtvis sin verksamhet under tjänstetid vid kommunens socialbyrås verksamhetsställe. Jouren under kvällar, nätter och helger kan vara gemensam för flera kommuner. Krishjälpen organiseras på olika sätt i kommunerna och kan även erbjudas av aktörer inom tredje sektorn, såsom församlingarna eller FRK. Vem som helst kan ta kontakt med jouren.

På många orter erbjuds krishjälp som arrangeras av olika instanser under tre dagar efter själva krissituationen – ibland talar man om efterföljande diskussion. Träffar ordnas några gånger för de personer som önskar delta. Ledarna för krisgrupperna utgörs vanligtvis av professionella inom hälsovården som har

gedigen kunskap om bland annat praxis inom hälsovården och även kan hänvisa klienten till långvarig vård. Mer information om dessa grupper fås av hälsovårdscentralen på orten eller av den kommunala social- och krisjouren. Kontakt med de akuta kristjänsterna fås genom att ringa det allmänna nödnumret 112.

Hjälpande telefon och webbtjänster (gratis)

MIELI, Psykisk Hälsa Finland rf har en Riksomfattande kristelefon på numret 09 2525 0111/24 h som erbjuder samtalshjälp för personer som drabbats av en kris. Man kan vara anonym då man ringer kristelefonen. I telefonen svarar personal inom krishjälp och utbildade frivilliga runt om i Finland. I telefonjouren erbjuds hjälp med att överväga olika sätt att underlätta den egna situationen och lösa problem.

Brottsofferjourens Hjälpande telefon på numret 116 006 erbjuder samtalshjälp, stöd och praktiska råd i frågor som rör brott. Man kan även vara anonym då man ringer den hjälpande telefonen. I telefonen svarar utbildade frivilliga. De lyssnar, samtalar och hänvisar vid behov till instanser som erbjuder hjälp. Det är även möjligt att lämna sina egna kontaktuppgifter i den hjälpande telefonens telefonsvarare. Uppgifterna förmedlas till Brottsofferjourens närmaste serviceställe. Serviceställets anställda tar kontakt inom fem vardagar.

I Brottsofferjourens juridiska rådgivning på numret 0800 161 177 bidrar jurister med hjälp i juridiska frågor. I telefonrådgivningen får brottsoffret eller den närstående en översikt över sina lagstadgade rättigheter och handledning i frågor som rör dessa. Man kan även vara anonym då man ringer den hjälpande telefonen. I telefonen svarar jurister.

Kyrkans samtalshjälp på numret 0400 221 180 erbjuder en möjlighet att anonymt få samtala om saker som man funderar över. Personalen inom samtals hjälpen är utvalda frivilliga som utbildats för uppdraget och kyrkans anställda. Personen som svarar i telefonen erbjuder stöd genom att lyssna och tillsammans försöker man hitta de lösningar som passar livssituationen bäst. Man behöver inte vara medlem i kyrkan för att få hjälp.

Tukinet är ett kriscenter på nätet. På webbplatsen erbjuds personligt stöd och man kan delta i olika samtalsgrupper eller hitta information med Tukinetets sökning av tjänster eller databas → tukinet.net (endast på finska).

Psykporten.fi är en webbtjänst som tillhandahålls av HNS och erbjuder information om mental hälsa för klienter och anställda inom hälsovårdsbranschen. I webbtjänsten finns pålitlig och aktuell information om problem med mental hälsa och rusmedelsberoende samt om lokala och riksomfattande tjänster för mental hälsa och rusmedelstjänster.

Tjänster efter en akut krissituation

I möten med närstående efter en akut kris är det viktigt att skapa en tro på att livet fortsätter trots det hemska som inträffat. Man talar om sådant som är viktigt för de anhöriga så länge som det finns ett behov av detta, men samtidigt försöker man lugna känslorna och minska ångesten samt fundera över den närmaste framtiden.

Brottsofferjouren, riksomfattande (gratis): Brottsofferjouren (RIKU) erbjuder praktiska råd och känslomässigt stöd för personer som fallit offer för brott eller försök till brott, deras närstående och vittnen i brottmål. RIKU hjälper brottsoffer och deras närstående genom att göra dem medvetna om sina rättigheter och stödja dem i straffprocessen. RIKU:s verksamhet utgår från professionellt handledt frivilligarbete. Tjänsterna produceras som en riksomfattande hjälpande telefon och hjälpande webbtjänster samt individuella tjänster vid serviceställen runt om i Finland.

RIKU erbjuder följande tjänster:

- Stödperson som hjälp och stöd under straffprocessen
- Hjälpande telefon som erbjuder samtalshjälp, stöd och praktiska råd i frågor som rör brott
- Juridisk telefonrådgivning där frivilliga jurister hjälper i juridiska frågor
- RIKUchat som erbjuder samtalshjälp, stöd och praktiska råd i frågor som rör brott i form av en chatt
- Visitor-verksamhet som är jour vid exempelvis vissa polisinsättningar och domstolar. RIKU:s personal hjälper och stödjer klienter på plats och ställe och hänvisar dem vid behov till andra tjänster.

Det lönar sig att kontakta Brottsofferjouren i ett så tidigt skede som möjligt, eftersom jouren har gedigen expertis i brottmål och god kännedom om lokala tjänster som klienten kan hänvisas till för mer hjälp. RIKU:s anställda letar tillsammans med klienten efter den hjälp som passar honom eller henne bäst och kontaktar den instans som erbjuder hjälpen. Hjälpen kan beroende på klientens situation vara ytterst konkret, såsom krishjälp, hjälp med att tillfredsställa basbehov (sömn, mat, motion), hänvisning till läkare och planering av begravningsarrangemang. RIKU kan omfattande ge råd i frågor som rör straffprocessen, såsom hur man anlitar ett juridiskt biträde, frågor om skadestånd och hur man ansöker om skadestånd och om rättegången. Brottsofferjourens uppgift är att säkerställa att klientens rättsskydd förverkligas och att han eller hon får stöd för att klara sig känslomässigt.

RIKU kan erbjuda en personlig stödperson till hjälp och stöd under hela straffprocessen. Stödpersonerna är anställda inom RIKU eller professionellt handleda och utbildade frivilligarbetare. Stödpersonen finns vid klientens sida under straffprocessen och hjälper med olika saker, för att klienten inte ensam ska behöva ta ansvar för allt. Stödpersonen hjälper klienten hålla koll på allting och informerar klienten om vad som behöver göras, i vilken ordning och vem man kan kontakta i olika frågor. Stödpersonen har stor kunskap om de olika skedena i straffprocessen och kan därför även ge praktiska råd. Stödpersonen kan exempelvis närvara vid polisförhör och rättegång. Man kan träffa stödpersonen regelbundet och samtala förtroligt om de känslor som brottmålet väcker. Dessutom hjälper stödpersonen klienten få ytterligare hjälp efter att rättegången är över.

Rättegångsbiträdena koncentrerar sig under rättegången på sin egen roll, dvs. det juridiska. Det lönar sig att även be en utbildad RIKU-stödperson till stöd under rättegången, som samtidigt kan berätta om bl.a. hur man kan förbereda sig inför rättegången och vad som händer under rättegången. Ibland kan en utomstående stödperson vara ett bättre alternativ än en egen närstående stödperson. En närstående person besitter inte nödvändigtvis all den information som RIKU:s stödperson gör eller så kan han eller hon själv vara så upprörd att det blir svårt att erbjuda stöd. Offrets närståendes egna närstående kan närvara under rättegången utöver RIKU:s stödperson. riku.fi/se/hem

MIELI, Psykisk Hälsa Finland rf, kriscenter (gratis): MIELI, Psykisk Hälsa Finland rf har kriscenter runt om i Finland som erbjuder stöd och hjälp vid akuta kriser. Man kan besöka ett kriscenter utan remiss genom att boka en tid direkt hos centret. Träffarna är förtroliga och man kan vara anonym

som klient hos kriscentret. Man kan besöka centret ensam, tillsammans med sin maka eller maken eller sin familj. Vid kriscentren arbetar professionella inom social- och hälsovårdsbranschen som utbildats i krisarbete samt frivilliga stödpersoner. Vid vissa kriscenter arbetar stödpersoner som är specialiserade på att stödja närstående till offer för brott mot liv.

Kriscentren erbjuder kortvarig samtalshjälp till stöd för att klara av en kris genast efter den inledande chockfasen. Kommunernas social- och krisjour sköter vården vid den inledande akuta krisen, efter vilket det är möjligt att övergå till att bli klient hos kriscentret. Kriscentren utför alltså inte akut krisarbete, utan är nästa stödform i återhämtningsprocessen.

→ mielenterveysseura.fi/sv

Kommunala hälsovårdstjänster, företags- och studerandehälsovård (gratis): Närstående till offer för brott mot liv kan även få hjälp inom hälsovården. Inom hälsovården bedöms behovet av sjukfrånvaro och medicinering samt om man kan hänvisa personen till fortsatt vård.

I de flesta kommuner i Finland finns mentalvårdsbyråer/psykiatriska polikliniker som upprätthålls av kommunerna. För de flesta av poliklinikerna krävs remiss av läkare. I de större städerna kan kötiden vara lång, men på vissa orter finns separat anordnad akutvård som man snabbt får tillgång till. Poliklinikerna kan utöver känslomässigt stöd och samtalsstöd erbjuda hjälp med exempelvis att fylla i blanketter och sköta praktiska ärenden. Vårdrelationerna kan fortsätta i till och med flera års tid, beroende på klientens behov. Läkare vid polikliniken kan även ordinera klienten medicinering och sjukfrånvaro om krisen förlängs. Mer information på kommunens egen webbplats.

Församlingens tjänster, riksomfattande (gratis): Församlingarna erbjuder samtalshjälp för personer som drabbats av en kris. Man behöver inte vara medlem i kyrkan för att få hjälp. Klienten kan kontakta en diakoniarbetare eller pastor i kyrkan i det egna området och be om samtalshjälp. Vid en akut kris strävar man efter att ordna en träff så fort som möjligt, gärna under samma dag. Dessutom erbjuder kyrkan konfidentiell samtalshjälp i form av en Hjälpande telefon, Hjälpande webbtjänst och Hjälpande brev. Kyrkan har även riksomfattande beredskapsgrupp för själavård, vars uppgift är att erbjuda känslomässigt stöd för offer och närstående vid en olycka. → <https://evl.fi/stod-och-hjalp>

För information om församlingens övriga tjänster kan man direkt kontakta församlingen i fråga.

Kamratstödster

Då tillräckligt med tid förflutit sedan brottet mot liv och man klarar av att på något vis hantera det inträffade men ändå känner sorg och ångest, uppkommer hos närstående ofta ett behov av att hitta kamratstöd och möta andra som gått igenom samma sak. I allmänhet rekommenderas att det ska ha gått åtminstone

De närstående får mycket kraft av att möta andra som har gått igenom samma sak och kunnat gå vidare i livet.

ett år sedan brottet. Inom kamratstöd kan de närstående prata om även jobbiga saker men ändå hitta hopp och glädje mitt i sorgen. De närstående får mycket kraft av att möta andra som har gått igenom samma sak och kunnat gå vidare i livet. De märker att det är möjligt att leva med det som inträffat, även om sorgen och förlusten aldrig någonsin försvinner.

Intensivkurser för närstående till offer för brott mot liv, Föreningen för Mental Hälsa i Finland, riksomfattande: Föreningen för Mental Hälsa i Finland arrangerar professionellt handledda kamratstödsgrupper för närstående till offer för brott mot liv. Dessutom finns på vissa orter kamratstödsgrupper för närstående till offer för brott mot liv som samlas regelbundet. Intensivkurserna är riktade till offrets närmaste krets, såsom föräldrar, syskon, make eller maka eller vuxna barn. Kurserna arrangeras som intensivkurser runt om i Finland. Kursen omfattar två fyradagarsperioder under ett års tid. Man kan tidigast delta i kursen då brottmålet har behandlats i tingsrätten och tingsrätten har gett sin dom i målet. Då kan man bättre hantera förlusten och det hemska som inträffat. Från kurserna hänvisas deltagarna vid behov vidare till fortsatt behandling. Syftet med kurserna är att stödja återhämtningen samt handlings- och arbetsförmågan efter en traumatisk förlust och de förändringar i livet som förlusten medfört.

Mer information: mielenterveysseura.fi/sv

Huoma - Henkirikoksen uhrien läheiset ry, riksomfattande (gratis):

Huomas huvudsakliga uppgift är att möjliggöra kamratstöd för personer vars närstående fallit offer för brott mot liv. Med närstående avses offrets anhöriga, familjemedlemmar, släktingar, vänner och alla andra som upplever sig ha stått nära offret. De stödformer som erbjuds av Huoma är följande:

- Rådgivning och stöd av Huomas anställda för bland annat praktiska saker och hur man kan söka sig till andra tjänster
- Kamratstöd per telefon, på nätet i Facebook-gruppen "Henkirikoksen uhrien läheiset" samt i Huomas medlemmars eget diskussionsforum
- Kamratstödsgrupper på olika orter som samlas en gång i månaden
- Möjlighet till ett personligt möte med kamratstödsperson. Det går dock inte att garantera att det finns en sådan person på alla orter, vilket är en förutsättning för att mötet ska kunna äga rum.
- Riksomfattande internatveckoslut för närstående till offer för brott mot liv

Gruppens verksamhet utgörs beroende på orten av samtal och kamratstöd, besök, olika aktiviteter och andra metoder utgående från gruppens önskemål och behov. De saker som man diskuterar i gruppen är konfidentiella och gruppens medlemmar har tystnadsplikt. Gruppen leds vanligtvis av en kris- och traumaterapeut samt av en kamratstödsperson för personer som förlorat närstående på grund av brott mot liv, som har gått Huomas och sorgeorganisationernas kamratstödsutbildning.

Huoma arrangerar under våren och hösten riksomfattande internatveckoslut runt om i Finland. Dessa är veckoslut för anpassningsträning under vilka gruppens ledare leder samtal enligt principen om kamratstöd. Internatveckoslutet är kamratstödsmöten med terapeutisk fokus. Kursen leds av kris- och traumaterapeuter.

Det lönar sig att söka sig till kamratstöd först då rättegången är över och det har gått minst ett år sedan den traumatiska händelsen. Syftet med kamratstödet är att få personen att orka till nästa dag och börja planera inför framtiden.

→ huoma.fi (endast på finska)

Privata läkartjänster och psykoterapi (avgiftsbelagd)

Psykoterapi är en vårdform som utgår från samspel mellan två eller flera människor. Syftet med psykoterapi är att bearbeta svåra upplevelser och hitta lösningar. Med psykoterapi strävar man efter att helt avlägsna eller minska lidande eller andra problem i livet på grund av psykiska problem.

Många privata läkarstationer erbjuder både medicinsk och känslomässig hjälp vid en kris. Om man på eget initiativ söker sig till en psykoterapeuts mottagning kan man direkt kontakta instansen som erbjuder psykoterapitjänsterna och diskutera att påbörja behandling. Då behövs inte ett läkarutlåtande. För att garantera att terapin håller hög kvalitet rekommenderas att man väljer en terapeut som har rätt att använda yrkesbeteckningen psykoterapeut som beviljas av Valvira. Kontaktuppgifter för psykoterapeuter fås av hälsovården i det egna bostadsområdet eller av olika psykoterapiföreningar, såsom Helsingin psykoterapiyhdistys eller Finlands Psykologförbund.

→ psyli.fi/pasvenska

Rehabiliterande psykoterapi som ersätts av FPA

Personer i åldern 16–67 år kan ansöka om ersättning för rehabiliterande psykoterapi i syfte att återfå arbets- eller studieförmågan. Psykoterapin kan vara individuell psykoterapi, psykoterapi i grupp eller familje- eller parpsykoterapi eller bildkonstterapi. Man ska själv hitta en psykoterapeut, men terapeuten ska ha en utbildning som godkänts av Valvira (Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården) och ska ha rätt att använda yrkesbeteckningen psykoterapeut. FPA förutsätter att terapeuten har utbildning för den psykoterapi som han eller hon erbjuder klienten. FPA beviljar terapi för ett år i gången och för totalt högst tre år.

Det är möjligt att ansöka om rehabiliterande psykoterapi då klienten i åtminstone tre månader efter att ha fått en psykiatrisk diagnos fått ändamålsenlig behandling, innefattande nödvändiga medicinska, psykiatriska och psykoterapeutiska undersökningar och behandlingar. Syftet med behandlingen är även att följa med om klienten kan förbinda sig till psykoterapin och om han eller hon är redo för terapin, för att man ska kunna uppnå bästa resultat. Rehabiliterande psyko-

terapi är uttryckligen rehabiliterande terapi och inte den bäst lämpade terapiformen för alla. Rehabiliterande psykoterapi är ett alternativ först efter flera år, då man första har klarat av den kris som brottet mot liv inneburit. Mer information om psykoterapi och ersättning av FPA:

→ <http://www.kela.fi/web/sv/rehabiliterande-psykoterapi>

→ mielenterveysseura.fi/fi/tukea-ja-apua/apua-mielenterveyden-ongelmiin/mielenterveyspalvelut/psykoterapia

Möte mellan offrets anhöriga och gärningsmannen vid brott mot liv, riksomfattande (gratis)

I Finland har man efter goda erfarenheter utomlands satsat på att utveckla verksamhet inom vilken offer för grova brott eller närstående till offer för brott mot liv har möjlighet att överväga att möta gärningsmannen i något skede efter rättegången och domen.

Offret eller offrets anhöriga kan ha funderingar över varför brottet inträffade. Syftet med mötet med gärningsmannen är inte att nå en överenskommelse, utan att genom delaktiggörande dialog sträva efter att stödja förändring och parternas handlingskraft med beaktande av deras sociala relationer och känslor. Framför allt rör det sig om en frivillig och konfidentiell process med fokus på parterna, som förbereds noga genom att man träffar parterna separat före ett eventuellt möte. Förfarandet påverkar inte längden hos gärningsmannens dom.

Initiativet kan komma från gärningsmannen eller närstående till ett offer för brott mot liv genom att direkt eller exempelvis med hjälp av Brottsofferjouren eller en terapeut kontakta den instans som erbjuder tjänsten. Mötet arrangeras vanligtvis i fängelset eller på någon annan överenskommen plats.

För att man ens ska kunna överväga förfarandet krävs att gärningsmannen tar ansvar för och känner skuld över vad han eller hon har gjort. Vid förfarandet beaktas framför allt behoven hos offrets närstående och man framskrider på deras villkor, för att mötet inte ska leda till ytterligare trauma. Syftet med förfarandet är inte att de närstående ska förlåta gärningsmannen, utan mötet kan innebära en möjlighet att få svar på frågor som man funderar över. Även om

man inte kommer så långt som till ett möte vid förfarandet innebär det ofta en hjälp och en lättnad för de närstående att samtala med en facilitator eller att gärningsmannen via facilitatorn har förmedlat exempelvis en ursäkt eller låtit de närstående förstå att de inte behöver vara rädda. Vid mötet kan även en egen närstående eller exempelvis en gratis stödperson från Brottsofferjouren närvara.

Offret eller den närstående har fått uppleva att han eller hon fått sin röst hörd, självdestruktiviteten har minskat och man har återfått upplevelsen av självbestämmanderätt.

Under mötet har de närstående en möjlighet att samtala med gärningsmannen om händelsen och de känslor som händelsen har väckt hos dem. De kan få svar på obesvarade frågor och få ge uttryck för sin ångest och rädsla och sitt hat. Många känner sig mycket lättade efter mötet och det har varit viktigt för dem att få bearbeta det som inträffat. För vissa är det även en

lättnad att gärningsmannen har fått ett ansikte, vilket kan hjälpa de närstående att komma över händelsen och sin egen bitterhet. Då frigörs energi för att exempelvis bearbeta sorgen. Offret eller den närstående har fått uppleva att han eller hon fått sin röst hörd, självdestruktiviteten har minskat och man har återfått upplevelsen av självbestämmanderätt. Erfarenheterna har vanligtvis varit till och med mer positiva än de närstående kunnat vänta sig. Möten mellan närstående och gärningsmän arrangeras runt om i Finland av några medlemsbyråer. Aktuella kontaktuppgifter för dessa instanser fås av Brottsofferjouren → riku.fi/se/hem eller Institutet för hälsa och välfärd → www.thl.fi/sv.

Återhämtning och tjänster för barn och unga

Brott mot liv påverkar alltid även barn. Det är viktigt att även erbjuda dem krishjälp, även om de är så små att de inte nödvändigtvis förstår vad som inträffat. Barn uppfattar dock sorg och att det finns saker som man inte talar om inom familjen. De kan till och med ha varit närvarande under brottet mot liv. Om händelsen blir en konstig hemlighet inom familjen kan barnet aldrig bearbeta händelsen och den kan ge upphov till ännu mer rädsla hos honom eller henne. Man bör berätta för barnet vad som hänt, med beaktande av barnets ålder.

Att tala eller förbjuda att man pratar om det som inträffat kan traumatisera barnet mer än att berätta sanningen. Kriser som man upplever i barndomen kan påverka utvecklingen av barnets personlighet och skapa en grogrund för psykiska problem. Om man berättar sanningen för barnet och ger dem möjlighet att tala med en yrkeshjälpare, har de oftast bättre förutsättningar för att bearbeta kriser till och med snabbare än vuxna.

För barnet är det viktigt att han eller hon kan skapa sig en bild av den egna föräldern, eftersom detta är en viktig del av barnets sorgprocess.

Om offret för brott mot liv har haft egna barn, bör man berätta för barnet om föräldern utgående från barnets ålder: exempelvis vilka goda och dåliga sidor föräldern hade och hur det var att leva tillsammans med honom eller henne. För barnet är det viktigt att han eller hon kan skapa sig en bild av den egna föräldern,

eftersom detta är en viktig del av barnets sorgprocess. Kognitiv beteendeterapi inriktad på traumatisk sorg och förlust lämpar sig väl för barn som förlorat en närstående person.

Då man erbjuder tjänster bör man sträva efter att stödja hela familjen och beakta barnen i planeringen av vården. Det är dessutom viktigt att barnets föräldrar eller överlevande förälder får hjälp så att han eller hon klarar av att även stödja sitt barn i krissituationen. De tidigare nämnda tjänsterna kan även användas av barn och unga och inom vissa av de ovannämnda tjänsterna arbetar även anställda som är specialiserade på att möta barn och unga. Utöver dessa finns det tjänster som är särskilt utformade för barn, samt på vissa orter även kristjänster som riktar sig till unga. Dessa tjänster hittas enklast på kommunens webbplats.

Barn och unga kan få krishjälp bland annat hos **social- och krisjouren**, där man kan boka en träff med hela familjen. Man går tillsammans med barnet igenom det som inträffat på ett så öppet och tydligt sätt som möjligt, utgående från barnets utvecklingsnivå. Vid träffarna kan barnen även samtala, leka eller rita under en del av tiden med en anställd, så att föräldrarna kan tala med en krisarbetare om även de allra svåraste sakerna.

Vid **Rådgivningsbyråer för uppfostrings- och familjefrågor** kan barn och föräldrar få hjälp vid olika frågor som rör barnet och uppfostran samt vid kriser som drabbar familjen. Barn under 13 år kan hänvisas till barnpsykiatrisk poliklinik med läkarremiss och unga under 18 år i huvudsak till ungdomspsykiatrisk poliklinik. Unga och barn i skolåldern kan även söka vård via skolhälsovården. Inom barnskyddets socialarbete bedöms behovet av vård och stöd för familjer i krissituationer och hjälp kan erbjudas exempelvis i form av hemtjänst eller familjearbete.

Mer information och kontaktuppgifter för tjänster för barn och unga:

→ mll.fi/vanhempainnetti/kipupisteita/mista_apua/ (endast på finska)

→ <https://www.pelastakaalapset.fi/sv/vart-arbete-i-finland/>

Tjänster i hemmet till stöd för vardagen

Att klara av en krissituation kan ta samtliga resurser hos de närstående i anspråk och man klarar inte längre av att ta hand om det egna hemmet eller de egna vardagsbestyren. Det finns inte alltid närstående personer i offrets närståendes omgivning som kan hjälpa. I detta fall kan man be om hjälp av myndigheterna eller organisationerna i den egna kommunen. Hos socialtjänsten kan man få reda på vilka instanser på den egna orten som erbjuder hjälp i hemmet. **Kommunernas hemtjänst** erbjuder hjälp i särskilda situationer. En person som ansvarar för hemvården i kommunen besöker den närstående i hemmet och utför en kartläggning av behovet av hemhjälp. **Privata företag** som erbjuder tjänster i hemmet erbjuder exempelvis avgiftsbelagda städtjänster. Även **Marthaförbundet** erbjuder i vissa kommuner avgiftsbelagd hjälp i hemmet, som är avdragbar som hushållsarbete i beskattningen. **Församlingens eller Röda Korsets frivilliga vänverksamhet** erbjuder även hjälp med hemvård.

PROFESSIONELLA SOM STÖD FÖR NÄRSTÅENDE TILL OFFER FÖR BROTT MOT LIV

Att en närstående faller offer för ett brott mot liv ger upphov till ett så enormt trauma att det kan vara svårt till och med för professionella att hjälpa närstående till offer för brott mot liv. I den inledande fasen av krisen kan det kännas som att ingen hjälp är tillräcklig för de närstående. Ibland kan de även ta ut sin ilska på de personer som försöker hjälpa dem. De känslor som de närstående bearbetar påverkar även de professionella och kan stanna kvar hos dem och väcka jobbiga känslor. Det som de närstående berättar om kan vara så svåra saker att även yrkeshjälpare upplever det som svårt att tala om dem.

Yrkeshjälparen bör förbli lugn och professionell och skapa en förtrolig relation med klienten. Även om viljan att hjälpa är stor, är det viktigt att ärligt kunna säga om man upplever att man inte kan eller orkar hjälpa. En professionell som möter närstående till offer för brott mot liv bör erbjudas handledning eller åtminstone en möjlighet att tala om sina känslor med en kollega.

Det hjälper inte de anhöriga att återhämta sig att man förfasar sig över det som inträffat.

De flesta professionella möter närstående till offer för brott mot liv endast en gång under hela karriären och saknar därför möjlighet att samla på sig erfarenhet och kunskap. Det kan till och med hända att yrkeshjälparen blir upprörd och att offrets anhöriga tvingas trösta honom eller henne. Människor kommer vanligtvis detaljerat ihåg vad

som hänt under en krissituation och hur de har blivit bemötta och kan komma ihåg händelserna under en lång tid. Det är bra att komma ihåg att det inte hjälper de anhöriga att återhämta sig att man förfasar sig över det som inträffat.

Då man hjälper närstående till offer för brott mot liv är det bra att framför allt känna till särdragen hos sorg och trauma vid brott mot liv. Själva sorgen kan fördröjas av mentala bilder av den hemska händelsen, känslor av rädsla och hat, tankar om hämnd och till och med tankar på självmord. Man bör skapa en trygg miljö för de närstående. De bör bemötas på ett sensitivt, professionellt och respektfullt sätt. Det är viktigt att möta och lyssna på de närstående i lugn och ro utan att göra egna tolkningar eller antaganden.

Den som bäst kan hjälpa närstående till offer för brott mot liv är en professionell med stor egen livserfarenhet. Han eller hon har kanske själv personliga erfarenheter av döden och vet vad det innebär. Inledningsvis vid en krissituation är det ofta tillräckligt att man vågar vara närvarande, nära och lyssna. Man behöver inte bryta tystnaden med tomt prat. Inga ord kan ta bort smärtan och sorgen hos offrets närstående. Sist och slutligen handlar hjälpande helt enkelt om att möta människan.

Det viktigaste då man hjälper närstående till offer för brott mot liv:

- Hänvisa omedelbart till kristjänster. Ta hand om hela klientens närmaste krets, även barnen.
- Hänvisa till polisen och Brottsofferjouren vid frågor om straffprocessen.
- Hänvisa till en begravningsbyrå vid frågor med koppling till döden.
- Se till att klienten anlitar ett juridiskt biträde för rättegången.
- Ge klienten skriftlig information om instanser som erbjuder hjälp.
- Ta själv kontakt med nästa hjälpande instans och försäkra dig om att någon där tar emot klienten.
- Ge klienten dina egna kontaktuppgifter så att han eller hon kan kontakta dig vid behov.
- Om du inte vet, ta reda på. Lämna inte klienten ensam.
- Se till att klienten om han eller hon önskar även får hjälp efter den akuta krishjälpen, exempelvis vid ett kriscenter.
- Försök ta reda på vilken slags hjälp eller stöd klienten är i störst behov av, även om han eller hon inte klarar av att berätta detta själv.

Här kan du fylla i uppgifter om tjänster i det egna bostadsområdet:

Kristjänster

Tjänster efter en akut krissituation

Kamratstödtjänster

Privata läkartjänster och psykoterapi

Tjänster för barn/unga

Tjänster i hemmet till stöd för vardagen

Brottsofferjouren

KÄLLOR

Källor på nätet

Helsingin hautaushuolto [hautaushuolto.com](https://www.hautaushuolto.com) (endast på finska och engelska)

Henkirikoksen uhrien läheiset ry [huoma.fi](https://www.huoma.fi) (endast på finska)

[Juristit.com](https://www.juristit.com) (endast på finska)

FPA [fpa.fi](https://www.fpa.fi)

Kriscenter på nätet [tukinet.net](https://www.tukinet.net) (endast på finska)

[Lastensuojelu.info/sv](https://www.lastensuojelu.info/sv)

[Psykporten.fi](https://www.psykporten.fi)

Polisen [poliisi.fi](https://www.poliisi.fi)

Brottsofferjouren [riku.fi/se/hem](https://www.riku.fi/se/hem)

Finlands Advokatförbund [asianajaliitto.fi/sv](https://www.asianajaliitto.fi/sv)

Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland [evl.fi/forstasidan](https://www.evl.fi/forstasidan)

Finlands Begravningsbyråers Förbund rf [hautautoimistojenliitto.fi/se](https://www.hautautoimistojenliitto.fi/se)

Finlands journalistförbund [journalistiliitto.fi/sv](https://www.journalistiliitto.fi/sv)

Föreningen för Mental Hälsa i Finland [mielenterveysseura.fi/sv](https://www.mielenterveysseura.fi/sv)

Suomen nuoret lesket ry [nuoretlesket.fi](https://www.nuoretlesket.fi) (endast på finska)

Institutet för hälsa och välfärd [thl.fi/sv](https://www.thl.fi/sv)

Trauma och dissociation [traumajadissosiaatio.fi](https://www.traumajadissosiaatio.fi) (endast på finska)

Traumaterapiakeskus [se.traumaterapiakeskus.com](https://www.se.traumaterapiakeskus.com)

Statskontoret [statskontoret.fi](https://www.statskontoret.fi)

Litteraturkällor

Dyregrov, Atle. Lapsen suru. 1993. Gummerus Kirjapaino Oy.

Forsius, Kyllikki. Tiimalasi-lehti. Erikoisnumero 2012. KS paino.

Fredman, Markku. Rikosasianajajan käsikirja. 2013. Talentum.

Helsingin poliisilaitos, vakavat henkilöön kohdistuvat rikokset/kuolemansyyn
tutkinta. Tietoja vainajan omaisille -lehtinen.

Kalajanniska, Sanna. Miten kohtaan henkirikoksessa läheisensä menettäneen?
RIKU-lehti 2/2016.

Koivukangas, Jaana. Käytännön oikeusopas väkivaltarikoksen uhrille. 2007.
Rikosuhripäivystys/Suomen Mielenterveysseura.

Pojjula, Soili. Henkirikosuhrien perheenjäsenten selviytyminen, mielenterveys ja
kokemukset tuesta ja palveluista. 2010. Sosiaali- ja terveysministeriö.

Pojjula, Soili. Henkirikoksen aiheuttama trauma. RIKU-lehti 2/2016.

Rikosuhripäivystyksen esitysmateriaalit 2016.

Rusila, Maija. Huoma - Henkirikoksen uhrien läheiset ry. Esitysmateriaalit
16.11.2016.

Rusila, Maija & Kalajanniska, Sanna. Opas henkirikoksen uhrin läheiselle,
1. uudistettu painos. 2016.

Tuula, Linna. Ulosotto-oikeus 1, ulosottomenettely. 2014. Talentum.

Denna guide är avsedd för alla som i sitt arbete möter närstående till offer för brott mot liv. Syftet med denna guide är att erbjuda ett omfattande informationspaket om allt som rör brott mot liv och framför allt om tjänster för närstående till offer för brott mot liv. Guiden fungerar även som ett redskap för att skapa ett nätverk och en arbetsgrupp så att man i varje kommun kan garantera en hållbar professionell vårdkedja till stöd för närstående till offer för brott mot liv.

